

Claudio Magris: *Mikrokozmosi*. Ljubljana: Slovenska matica, 2003.

Claudio Magris je odličen germanist iz Trsta, znan ne le v svoji domovini, ampak tudi v Evropi (verjetno pa ne le tu) in s tem seveda v Sloveniji. Toda ni znan samo kot univerzitetni profesor, ampak vse bolj tudi kot pisatelj in raziskovalec, ki literaturo misli v njenih temeljih, v mitski, filozofski in estetski razsežnosti. To se posrečeno izraža ne samo v njegovih esejističnih razpravah, ki zajemajo prikaze srednjeevropskih duhovnih in kulturnozgodovinskih pojavov, ampak posebej tudi v njegovem pripovedništvu, v katerem je razvil zanimiv slog pisave. S tem mislim zlasti na najnovejšo knjigo *Mikrokozmosi* (iz italijanščine sta jo odlično prevedla Vasja Bratina in Rada Lečič – sodeč vsaj po tem, da se bere zelo tekoče).

To je ena izmed tistih zanimivih knjig, ki ne išče inovacij in posebnosti za vsako ceno, a bi jo lahko šteli za primerek moderne proze in je torej nezamenljivo sodobna; umestila se je med esejizem, historiografijo, dokumentarizem in poezijo, pri čemer deléži pri vseh teh zvrsteh, med njene največje značilnosti pa nemara sodi odsotnost tradicionalne fabule – fabule kot tiste zgodbe, v kateri gre za razplasteno pripoved o človekovi usodi, posamezniku, njegovi razvojni rasti in koncu. Glavni lik v klasičnem smislu torej ni kak junak, ki se bojuje bodisi proti krivicam ali za svojo ljubezen ipd. – razumljivo, v teh pripovedih “nastopajo” ljudje, a jih avtor predstavi zgolj v obrisih – na njegovo mesto je postavljen del objektivnega sveta, bodisi kavarna (v Trstu), njej bližnji park Ljudski vrt, snežniški gozd, laguna pri Gradežu, kraj Malnisio ob vznožju hribovitega predela Furlanije, del Piemonta, otoki v Kvarnerskem zalivu, doline kje na južnem Tirolskem itd. – To so izseki iz velikega sveta, pa vendar tudi ti “mikroprostori” ob vsestranskem opisu zaživijo kot pravcata “vesolja”, v sebi zaokrožene in človeško ter miselno polne celote.

Če bi natančneje analiziral pričujoče tekste, bi najbrž ugotovil, da ima vsak ne samo svojo snovno-tematsko, ampak tudi formalno posebnost. Kljub temu se zdi, da jih povezuje vsaj skupna, če se sme reči, strukturna gradnja, ki je s svojimi prviniami dosti uravnotežena. Nekaj primerov: znamenita tržaška kavarna pred bralcem najprej zaživi kot družabni prostor, toda o njej se kmalu izve še marsikaj. Recimo dejstva od njenega nastanka (odprli so jo 4. jan. 1914), opreme, okolja do oseb, ki so jo obiskovale in v njej preživele toliko in toliko časa, pri čemer gre – čeprav ne izključno – za književne ustvarjalce; v primeru *Kavarne San Marco*, v kateri “kipi vitalna in polnokrvna različnost” in ji pisec pravi “predmestje zgodovine”, je to pisatelj Giorgio Voghera. Voghero je avtor kratko opisal, vendar ne toliko biografsko kot literarnozgodovinsko, saj je opozoril predvsem na njegovo – kot lahko zapiše njegov nepoznavalec – miselnost in eksistencialne skušnje, položene v njegovo prozo. S tem in z ilustrativnimi primeri “navadnejših” obiskovalcev pripoved o kavarni ni le zgodba o njej, ampak tudi pripoved o širšem okolju Trsta in njegovi duhovni atmosferi, v kateri se zrcalijo nekatera bistvena nasprotja dobe. Omogoča in “nosi” jo prav kavarna, ne kak lik, o katerem bi bilo treba tradicionalno razpletati zgodbo.

Ali Malnisio v *Valcellini* – kraj oziroma ob njem območje v severovzhodni Italiji, kamor menda segajo pisateljeve rodovne korenine: besedilo, ki spet slika prostorske značilnosti dežele, ob tem pa odgrinja kulturno, tudi etnološko podobo življenja, toda ob opisovanju različnih človeških usod so skrbno prikazani tudi literarni pojavi tega konca Italije.

V *Lagunah* so slikovito opisani morje in ob njem Gradež in kajpak lagune, in to zelo impresivno skozi literaturo, posebej liriko Biagia Marina, pesnika morja in lagun – kot je ves spis navdihnjen prozni spev o vodi in morju, književna krajina, ki očara tako po senzibilnem izrazu kot globini mišljenjsko spoznavnih digresij. Že v eni pripovedi – v besedilu *Apsirtidi* – je avtor s tako polno potezo “pričaral” morje pred bralca: a tu je govor o drugačnem okolju in drugačnem kulturnozgodovinskem ter nacionalnem kontekstu, saj govorimo o kvarnerskih otokih. Tudi to je, če se lahko uporabi ta vsakdanji pojem, hvalnica morju, toda tudi racionalna, pretehtana analiza nacionalnih, političnih in kulturnih razsežij obstoja na otokih, ki so v malo bolj daljni preteklosti bili dom pripadnikov več narodnosti: Italijanov, Hrvatov in drugih, danes pa je tu predvsem hrvaški živelj, življenju, katerega pisec posveča tudi največ pozornosti. Pri tem se veliko ukvarja z otočani oz. s prebivalci v zadnjih dveh, treh ... desetletjih, predstavlja njihove zgodbe v soočenju in spopadu s fašistično, Titovo in Tudjmanovo oblastjo; dotakne se krivic, povzročenih Italijanom, vendar ugotavlja, da so sicer otoki (V. Lošinj in drugi v Kvarnerskem zalivu) bili tudi italijanski, na njih so bili Italijani gospodarji, a so jih potem zaradi zgodovinskih okoliščin izgubili, toda “v tej pokrajini (danes) ni prostora za zamere ... rane in brazgotine, ki jih je povzročila zgodovina, ne krvavijo več, marveč se celijo”. Pri takšnem presojanju očitno izhaja iz stališča, da so “ljudje

in narodi zgolj žitna zrna za zgodovino, ki jih melje” – torej iz pisateljske distance, ki menda edina odpira neobremenjen, nekak “uravnovežen” pristop do pripovedne snovi in prepričljivega opisa ljudi. Seveda pa vse to življenjsko gradivo obdaja pisano kulturnozgodovinsko ogrinjalo, bolje, poezija mitov, povezanih z morjem, iz antičnih časov, a tudi živa poezija neposrednega doživljanja morja in vode nasploh.

Povsem drug element bralec seveda sreča v *Snežniku*, element pač, ki je v marsičem tako skrivnosten kot voda, a čisto samosvoje nravi ... To je gozd, ki v *Snežniku* predstavlja fantastično okolje, kot ga morje v prej omenjenih tekstih, deloma kavarna v Trstu. V tej pripovedi gre za občutja pred ali v bogato razplateni biomasi drevja in živali, ki je na Snežniku izjemna. Pisec jo “sprejema” in proučuje – kot recimo tudi v *Apsirtidih* in še kje – kot redni obiskovalec, turist, ki prihaja vanjo z družino, a z nekakšnim tenkočutnim zanimanjem tako za nenavadni objektivni svet živega kot za ljudi v njem, bodisi lovce, delavce itd., pri čemer se ne izogne kulturnim, pa tudi ne političnim vidikom bivanja ljudi v gozdu. Ne odpove se omembi nekdanje italijanske navzočnosti na tem ozemlju, ne vrednotenju partizanskega gibanja in jugoslovanskih voditeljev: od Tita do Kardelja, ne zamolči pa tudi osamosvojitve Slovenije. Toda tudi tu je njegova drža podobna kot ob gornjem spoznanju, da so ljudje zrnje v mlinu zgodovine: do zgodovinskih protagonistov skuša biti objektivni, do ljudi, ki so pod kolesjem tako zgodovine kot vsakdanjika, simpatično sočuten.

Lahko bi – natančneje – razčlenjeval še druge zgodbe te knjige, a menda bi neka splošna in približna ugotovitev bila podobna misli, ki se vsiljuje na podlagi povedanega: to je za zbranega bralca bogata pisava, ki jo je zmožen ustvariti tankočuten esteta, izredno izobražen poznavalec literature in vrhunski esejist, toda tudi pisec, ki zna svoje večvrstne darove inovativno združiti in z njimi zmodelirati slikovito fresko kraja ali dežele, njenih ljudi, kulture ipd. Motiv za vse to je včasih sprostitveni obisk, včasih nuja, prodreti v značilni duhovni topos okolja, v vsakem primeru pa je rezultat dobra literatura, v najboljših primerih – globoka poezija. Morda ni naključje, da se je v naši knjigi pisava te vrste pojavila prav zdaj; neogibni čas turističnih užitkov, ki jih dandanes daje obiskovanje manj znanih ali neznanih krajev, je “poklical” v kulturni obrat to vrsto proze, in pisec, ki v nekaterih spisih ne skriva preveč svoje turistične radovednosti, se je z njo subtilno približal specifičnim željam sodobnega človeka po kulturi in poeziji.